Bediüzzaman Said Nursî'nin "cumhuriyet" ve "hürriyet" kavramlarına bakış açısı nasıldır?



Bediüzzaman Said Nursî 1935'te talebeleriyle birlikte tutuklu olarak yargılandığı Eskişehir mahkemesinde cumhuriyet hakkındaki fikrini açıklarken kendisini "dindar bir cumhuriyetçi" olarak tanımlamış ve o dönemde adına cumhuriyet denilen rejimin "isimden ve resimden ibaret" olduğunu ifade etmişti.
CEVAP: 'Halk yönetimi. Siyasî mekanizması seçimle kurulan, adalet ve hukukun üstünlüğüyle temel hak ve hürriyetleri sağlamayı amaçlayan idare şekli' olarak tarif edilen cumhuriyet; ve 'Serbestlik, hür oluş. İnsanın ne kendisine, ne de başkasına zarar vermeden kanun, düzenleme ve değerler çerçevesinde serbestçe hareket edebilmesi' şeklinde tarif edilen hürriyet kavramlarının Risâle-i Nur'da ele alınış şekli bu kavramları isim ve şekilden ziyade gerçek mânâsıyla yaşatabilmeye yöneliktir.

Saltanat, Meşrûtiyet ve Cumhuriyet olmak üzere üç devir yaşamış, yaşadığı dönemde Osmanlıdaki hürriyet tartışmalarına bizzat katılmış olan Said Nursî, bu kavramları anlatırken, İslâmiyet ile Cumhuriyeti (Meşrûtiyet) bağdaştıramayan İslâm ulemasına ya da bu kavramları yanlış algılayarak dindarlara baskı aracı olarak kullanan yöneticilere, cumhuriyet dersi vermiş, gerçek cumhuriyetin nasıl olması ve uygulanması gerektiğini anlatmıştır.

Meşrûtiyet ve cumhuriyeti aynı anlamda kullanan Bediüzzaman, Divan-ı Harb-i Örfî adlı eserinde cumhuriyeti "Cumhuriyet ki, adalet ve meşveret ve kanunda inhisar-ı kuvvetten ibarettir" (s. 65) şeklinde tarif eder ve üç temel esasa dayandırır: Adalet, meşveret (meclis) ve kanun hâkimiyeti. Bu esasların kaynağını İslâm olarak gösteren Said Nursî, bunların en mükemmel uygulama örneklerinin de Asr-ı Saadette yaşandığını ifade eder.

Kur'ân'ın dört esasından birinin adalet olduğuna değinen Said Nursî, Asr-ı Saadet uygulamalarını örnek göstererek ve 'Meşrûtiyet, adalet ve şeriattır' (D. H. Ö., s. 23) diyerek Cumhuriyete din adına sahip çıkar. Ona göre, Cumhuriyet idaresi mutlaka adaleti sağlamak zorundadır.

“Onların aralarındaki işleri meşveret iledir” (Şûrâ, 38) ve “İşlerde onlarla iştişare et” (Al-i İmran, 159) âyetlerini parlamenter sisteme delil olarak sunan Said Nursî’ye göre, meclis de Cumhuriyet idaresinin vazgeçilmez bir unsurudur. Bediüzzaman’a göre fikir hürriyetine ve şer’î meşverete dayanan meclis, milletin kalbi hükmündedir ve temsil ettiği milletin fikrine, kalbî, manevî hislerine tercüman olabilmelidir. (D. H. Ö., s. 85)

“Kanunda inhisar-ı kuvvet” sözüyle kanun hakimiyetini ifade eden Said Nursî, “Meşrûtiyetin (Cumhuriyet) ağası haktır, kanundur, efkâr-ı ammedir (kamuoyu)” (Münâzarât s. 23) diyerek keyfi, kanun dışı, baskıcı uygulamaların Cumhuriyet idaresi ile bağdaşmadığını vurgular. Bediüzzaman’a göre kuvvet kanunda olmalıdır, yoksa istibdat (baskı, zorlama) ortaya çıkacaktır.

Risâle-i Nur’da ifade edildiği şekilde, ‘isimlerin değişmesiyle hakikat değişmez’ prensibine dayanarak; istibdad-ı mutlaka Cumhuriyet namı vermenin hükümete ve millete tecavüz olduğunu ifade eden Said Nursî, baskı ve zorlamaların, hak ve hürriyetleri kısıtlamanın Cumhuriyet idaresiyle bağdaşmayacağını vurgulamaktadır.

Said Nursî, zulmün meşrûtiyetten değil, kafalardaki cehaletin zulmetinden kaynaklandığını belirtirken (Beyanat ve Tenvirler, s. 89) Cumhuriyet hükümetinin vicdan hürriyeti ile birlikte ilim ve fikir hürriyetini de temin etmesi gerektiğini ifade eder. (Emirdağ Lâhikası, s. 27)



Sonuç olarak, Cumhuriyetin her şeyden önce isim ve resimden ibaret kalmaması gerektiğini belirten Bediüzzaman, başta hakikî adalet ve hürriyet olmak üzere bahsettiğimiz prensiplerin uygulanması gerektiğini vurgulamaktadır. Kısaca, Bediüzzaman’ın adalet, parlamento/meclis, kanun hakimiyeti, din ve vicdan hürriyeti, ilim ve fikir hürriyetine dayandırdığı Cumhuriyet, bugün hâlâ tam anlamıyla gerçekleştirilemeyen demokrat bir Cumhuriyetten başkası değildir.

Bediüzzaman’a göre hürriyet, Allah’ı daha iyi tanımak için insana verilen eşsiz bir ayrıcalıktır. Risâle-i Nur’un fidanlığı olarak nitelendirdiği bir eserinde: “Cenâb-ı Hak tarafından insanlara verilen benlik ve hürriyet, ulûhiyet sıfatlarını fehmetmek üzere bir vahid-i kıyasî vazifesini görüyor. (Mesnevî-i Nuriye, 58)” sözüyle, gerçek anlamda Allah’ı tanımanın hür olmaktan geçtiğini vurgulamıştır.

“Ben ekmeksiz yaşarım, hürriyetsiz yaşayamam. (Emirdağ Lâhikası, 18)” diyecek kadar her şeyden önce hürriyetine önem veren Bediüzzaman, hürriyetin “herkesi bir padişah hükmüne getir”diğini ve her insanın hürriyet sevgisiyle

padişah olmaya çalışması gerektiğini söylemiştir. (Münâzarât, 24)

Hürriyeti ‘Başkasına zarar vermemek şartıyla insanın, hatta sefahet ve rezalet de olsa, her istediğini yapması’ şeklinde tarif edenlere karşı Bediüzzaman, Kur’ân âdâbıyla edeplenmiş ve süslenmiş olan hürriyeti şöyle tarif eder: “Sefahat ve rezaletteki hürriyet, hürriyet değildir. Belki, hayvanlıktır. Şeytanın istibdadıdır. Nefs-i emmareye esir olmaktır. Hürriyetin şe’ni odur ki, ne nefsine ne de başkasına zararı dokunmasın.” (Bey. ve Ten., s. 40) Buna göre; nefsin her türlü çirkin arzularına uyarak sefihçe her istediğini yapabilmeyi hürriyetle bağdaştırmayan Said Nursî, “İnsanlar hür oldular, ama yine abdullahtırlar” diyerek insanların kulluklarını unutmamaları gerektiğini vurgulamakta, mutlak hürriyetin olamayacağını belirtmektedir. “Tahdid-i hürriyet dahi insaniyet nokta-i nazarından zarurîdir.” (Hutbe-i Şamiye, 103) diyerek hürriyetin sınırlandırılmasının gerekliliği üzerine vurgu yapmıştır. İnsanları nefs-i emmâresinin kölesi yaparak hayvanlaştıran, bu şekilde manevî çöküşlerle birlikte insanlığı maddî manevî her türlü hastalığa boğacak yolları açan bir hürriyetin ise, gerçek anlamda bir hürriyet olamayacağını söylemiştir.

“Hürriyet-i şer’iye, Cenâb-ı Hakkın Rahman, Rahîm tecellisiyle bir ihsanıdır ve imanın bir hassasıdır.” (Hutbe-i Şamiye, 67) diyen Bediüzzaman, imanın derecesi oranında hürriyetin parlayacağını ifade etmiştir. Çünkü Allah’ı tanıyan bir kişi başkasının baskısını ve istibdadını kabul etmeyeceği gibi; bilerek hiçbir insanın hürriyet ve hukukuna da tecavüz etmeyecektir. Birincisine, imanından kaynaklanan cesareti, kahramanlığı izin vermediği gibi, ikincisine de yine imanından kaynaklanan şefkati ve merhameti engel teşkil edecektir.

Hürriyet düşüncesi demokrasiyi de canlandırmaktadır. Aileden, okula, mahalleye, şehre, ta ülkeye kadar her dairede hürriyetin etkisinin görülmesiyle sağlam, kalıcı bir demokratik bir yapı oluşur. Bediüzzaman’a göre, Müslümanların ayaklarına konulmuş çeşit çeşit istibdatların zincirlerini açacak ve Asya medeniyetini ayağa kaldıracak en önemli iki unsurdan biri hürriyettir.

Sonuç olarak, İslâmiyetin sınırlarının dışındaki hürriyetin ya istibdada, ya nefsin kölesi olmaya, ya canavarcasına hayvanlığa, ya da medenîlikten uzak bir vahşiliğe dönüşeceğini söyleyen Bediüzzaman’a göre hürriyet, Allah’ı daha iyi tanımak için insana verilen bir ayrıcalık olmakla birlikte, onu yeryüzünün halifesi olarak bütün varlıklar üstündeki yüce makama çıkaran Rahmânî eşsiz bir hediyedir. (Risale-i Nur Enstitüsü)